

Nález pokladu mezi ABGB a Osnovou OZ z r. 1937 aneb cesta tam a zase zpátky

Pavel Salák jr.*

Inventio thesauri

Nález pokladu patří mezi ne příliš časté, nicméně o to zajímavější způsoby nabytí vlastnického práva, svůj díl přitom hraje jistě i fakt, že samo slovo poklad v každém vzbudí více či méně pohádkové představy. Přes svou kurióznost je však tomuto způsobu nabytí vlastnického práva věnována v monografiích či učebnicích jen okrajová pozornost. Zpravidla každý si o něm z římského práva odnese alespoň tu základní informaci, že vlastnické právo k pokladu nabývá napůl nálezce s vlastníkem pozemku, na němž byl poklad nalezen. Případně si ještě studenti zapamatují císaře Hadriána, za jehož vlády tato právní úprava poprvé byla použita a kterým se posléze nechal inspirovat i císař Justinian. S ohledem na zaměření článku se nebudeme zabývat dopodrobna vývojem právní regulace vlastnického práva k pokladu v římském právu, nicméně jak je z výše uvedeného patrné, rozhodně tato regulace nebyla ani v době císařské jednotná.¹

* JUDr. Pavel Salák jr. Ph.D., Katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

¹ K této problematice blíže viz SALÁK, P., Vliv římského práva v oblasti práva věcného v občanském právu na našem

území v 19. a 20. stol. In: *Soukromé právo v proměnách věků: sborník příspěvků z letní školy*. 2011, s. 11–25. Brno: Masarykova univerzita, 2011, ZEIDLER, G., *Die Rechtsverhältnisse am Schatz nach römisches und gemeinen Recht*. Berlin, 1880, s. 2 an.

² CC Art. 716
La propriété d'un trésor appartient à celui qui le trouve dans son propre fonds; si le trésor est trouvé dans le fonds d'autrui, il appartient pour moitié à celui qui l'a découvert, et pour l'autre moitié au propriétaire du fonds.

³ BGB § 984 Schatzfund:

Wird eine Sache, die so lange verborgen gelegen hat, dass der Eigentümer nicht mehr zu ermitteln ist (Schatz), entdeckt und infolge der Entdeckung in Besitz genommen, so wird das Eigentum zur Hälfte von dem Entdecker, zur Hälfte von dem Eigentümer der Sache erworben, in welcher der Schatz verborgen war.

⁴ CCI Art. 932 Tesoro
Tesoro è qualunque cosa mobile di pregio, nascosta o sotterrata, di cui nessuno può provare d'essere proprietario.

jmenovaného, a nám nejbližšího, zákona však situace zdaleka není tak jednoduchá, jak se zdá. Napoví nám to bližší pohled do komentáře Rouček-Sedláček.⁵ Tento komentář totiž, kromě textu zákona v dané době účinného, zaznamenává i původní znění zákona z r. 1811, a to v situaci, kdy došlo v mezidobí novelizacím příslušných ustanovení. Na jeho základě se nám tak ukazuje, že „římskoprávní“ regulace nebyla vlastní původnímu textu ABGB, ale platí teprve od r. 1846.

Aktuální⁶ znění § 399 ABGB zní:

„Z pokladu jednu polovici obdrží nálezce, druhou vlastník pozemku. Je-li vlastnictví rozděleno, případně díl vrchnímu a díl užitkovému vlastníku stejným dílem.“

Avšak toto znění pochází až z jedné z prvních novelizací, z dekretu dvorské kanceláře z 16. června 1846 č. 970 Sb. z. s. Původní text § 399 ABGB ve znění k roku 1811 byl:

„Z pokladu vezme se třetina pro státní jmění. Ze zbývajících dvou třetin obdrží jednu nálezce, druhou vlastník pozemku. Je-li vlastnictví pozemku děleno, připadne třetina vrchnímu a užitkovému vlastníku rovným dílem.“

Cesta ke kořenům ABGB

Kde se vzalo ono rozdělení nalezeného pokladu na třetiny, není složité uhadnout a odpověď nám zde poskytuje opět komentář Rouček – Sedláček, tentokrát jeho stručné shrnutí srovnání právní úpravy „předlitavské“ s úpravou uherskou, resp. platnou na Slovensku a Podkarpatské Rusi.⁷ Příslušný poměr třetin mezi stát, nálezce a vlastníka, se objevuje v předpisech sedmdesátých let 18. stol., např. v dvorském dekretu z 25. října

Il tesoro appartiene al proprietario del fondo in cui si trova. Se il tesoro è trovato nel fondo altrui, purché sia stato scoperto per solo effetto del caso, spetta per metà al proprietario del fondo e per metà al ritrovatore. La stessa disposizione si applica se il tesoro è scoperto in una cosa mobile altrui (959, 988; Cod. Pen. 647).

Per il ritrovamento degli oggetti d'interesse storico, archeologico, paleontologico, paleontologico e artistico, si osservano le disposizioni delle leggi speciali (826).

⁵ ROUČEK, Fr., SEDLÁČEK, J., *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 404 an. S ohledem na to, že autentický text ABGB je toliko v německém jazyce, bude v textu užíván český překlad. Pokud nebude uvedeno jinak, budou překlady vycházet z překladu použitého v Aspí.

⁶ Míněno v době, kdy vznikl komentář, ale znění tohoto ustanovení je totožné i v současné době.

⁷ ROUČEK, Fr., SEDLÁČEK, J., *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 407–408.

1771, ale i dalších, přičemž kořeny tohoto dělení se dají vystopovat až k Wormské reformě měšťského práva z r. 1531.⁸ Podle komentáře byla zmiňovaná císařská nařízení přijímána v souvislosti s konkrétními případy, nicméně následně se aplikovala obecně. Je tedy patrné, že (vzdor značnému vlivu římského práva na právě vznikající ABGB) se v případě vlastnického práva k nálezu pokladu autoři inspirovali jinými zdroji, především právem středověkým. Pro samotný zmiňovaný paragraf ABGB v původním znění je vhodné se podívat na jeho genezi v rámci průběhu příprav tohoto zákona, které počínají v Theresiánském kodexu v polovině 18. století. Otázce vlastnického práva k pokladu ve středověku a novověku se zabýval známý rakouský romanista Theo Mayer-Maly.⁹

Codex Theresianus,¹⁰ praotec ABGB, se problematikou pokladu zabývá v druhém díle, hlavě IV., § V., bodech 72–105. Jak vyplývá z poznámky u bodu 72, ani autoři přípravných prací Thinfeld, Holger a Azzoni nebyli v otázce nálezu pokladu jednotní. Kdy jednoznačně toliko první jmenovaný preferoval římskoprávní přístup.¹¹ Codex přiznával poklad tomu, kdo jej zakopal, resp. jeho dědicům a teprve v případě, kdy by nebylo dohledatelné, kdo jsou oni dědicové, postupuje u něj, jako u věci bez dědiců, tedy přiznává jej komoře (Cod.

⁸ MAYER-MALY, T., *Aus den rechtshistorischen Grundlagen der Regulierung des Schatzfundes im österreichischen Privatrecht.* In: *Festschrift Nikolaus Grass: Zum 70. Geburtstag Dargebracht von Fachkollegen und Freunden.* Innsbruck: Universitätsverlag Wagner, 1986, s. 318.

⁹ Theo Mayer-Maly, (1931–2007), právní historik, romanista a civilista působící zejména na univerzitě v Salzburgu. Vedle římského a občanského práva vyučoval i právo pracovní. Přestože k pokladu nevydal žádnou ucelenou monografii, existuje řada článků, které se zabývají touto problematikou jak z hlediska historického, tak i aktuálního. Zejména: MAYER-MALY, T. *Die Erblosigkeit der Schätze*. In: *Verfahrensrecht-Privatrecht. Fshr. für Winfried Kralik zum 65. Geburtstag.* Hrsg. v. Walter H. Rechberger und Rudolf Welser. Wien 1986, 485–493, MAYER-MALY, T. *Komponenten der Regulierung des Schatzfundes im Schwabenspiegel*. In: *Festschrift für Hermann Lange zum 70. Geburtstag am 24. Januar 1992.* Stuttgart: Kohlhammer, 1992, s. 185–192, MAYER-MALY, T. *Die Zukunft der Schätze.* *Juristische Blätter*, 8/2000, s. 535–536. Srovnej též. KLINGENBERG, G., *Der „Angeber“ beim Schatzfund.* In: *Gedächtnisschrift für Theo Mayer-Maly zum 80. Geburtstag.* Vídeň/New York: Springer, 2011, s. 237–256.

¹⁰ Nejnovější edice k počátkům kodifikace sourkomého práva v Rakousku viz NESCHWARA, Ch. (ed.): *Die ältesten Quellen zur Kodifikationsgeschichte des österreichischen ABGB: Josef Azzoni, Vorentwurf zum Codex Theresianus – Josef Ferdinand Holger, Anmerkungen über das österreichische Recht (1753).* Wien-Köln-Weimar: Böhlau, 2012. V textu je využita edice Harras - Harrasowskeho: HARRAS-HARRASOWSKY, Ph. von (ed.): *Der Codex Theresianus und seine Umarbeitungen.* Bd. I–V. Wien: C. Gerold's Sohn, 1883–1886.

¹¹ HARRAS-HARRASOWSKY, Ph. von (ed.): *Der Codex Theresianus und seine Umarbeitungen.* Bd. II. Wien: C. Gerold's Sohn, 1884, s. 71 pozn. 9.

Ther. II., hl. IV., § V. 78 též 92) a pouze následující bod přiznává majiteli pozemku a nálezci „...*Beiden zusammen die Halbscheide des Schatzes nach dem Werth der gerichtlichen Schätzung als eine ihnen für ihre abgereicht werden.*“ (Cod. Ther. II., hl. IV., § V. 93 in fine). Nejde ani tolik o to, že jim ona druhá polovina dohromady, spíše však z jakého důvodu jim připadne. Nejde totiž o „odměnu za nález“, nýbrž o „poctu“, odměnu za jejich námahu a poctivost. Je zajímavé, že když si vlastnické právo k pokladu opět přisvojili římsí císaři, tak návrat k „hadriánského pojetí“ do právní úpravy v dominátu šel úplně stejnou cestou – za Konstantina Velikého totiž polovina pokladu sice připadla nálezci, ne však z titulu nálezce, ale jako odměna za jeho odevzdání.¹² Stejný postoj k pokladu jako k věci bez dědiců, zaujímala i osnova Hortenova, která však již právo dělí na třetiny, jak bylo již výše řečeno v souvislosti s dvorskými dekrety z 2. pol. 18. stol. Martini oproti tomu hovoří o pokladu jako o „*eine herrenlose Sache, worauf dem Staate ein vorzügliches Recht gebührt...*“ (II 4, 25)¹³, tedy o věci nemající pána. Nicméně i tato osnova preferovala vlastnické právo státu, které však připadalo již jen v jedné třetině, zatímco zbytek se dělil mezi nálezce a vlastníka pozemku. Není zde bez zajímavosti zmínit, že pruský ALR (I, 9, 82)¹⁴ dělil nález mezi majitele pozemku a nálezce jako Římané. Přestože Martini byl velkým obdivovatelem ALR,¹⁵ což

¹² ZEIDLER, G., *Die Rechtsverhältnisse am Schatz nach römisches und gemeines Recht*. Berlin, 1880, s. 42, SALÁK, P., Vliv římského práva v oblasti práva věcného v občanském právu na našem území v 19. a 20. stol. In: *Soukromé právo v proměnách věků: sborník příspěvků z letní školy*. 2011, s. 11–25. Informaci o tom nalezneme v Cod. Th. 10.18.1 (citováno dle thelatinlibrary.com):

Imp. constantinus a. ad rationales. quicumque thesaurum invenerit et ad fiscum sponte detulerit, medietatem consequatur inventi, alterum tantum fisci rationibus tradat, ita tamen, ut citra inquietudinem quaestionis omnis fiscalis calumniam conquiescat. haberi enim fides fas est his, qui sponte obtulerint quod invenerint. si quis autem inventas opes offerre noluerit et aliqua ratione proditus fuerit, a supra dicta venia debet excludi. dat. iii kal. april. constantino a. iiii et licinio iiii cons. (315 mart. 30).

¹³ MAYER-MALY, T., Aus den rechtshistorischen Grundlagen der Regulung des Schatzfundes im österreichischen Privatrecht. In: *Festschrift Nikolaus Grass: Zum 70. Geburtstag Dargebracht Von Fachkollegen und Freunden*. Innsbruck: Universitätsverlag Wagner, 1986, s. 318. HARRAS-HARRASOWSKY, Ph. von (ed.): *Der Codex Theresianus und seine Umarbeitungen*. Bd. V. Wien: C. Gerold's Sohn, 1886, s. 95, dostupné z: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/EntwurfMartini1796.pf>.

¹⁴ Text zákona dostupný z: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/ALR1fuerdiepreussischenStaaten1794teil1.htm>.

¹⁵ K vlivům ALR na česko-rakouský právní vývoj, s odkazy na zahraniční literaturu srov. HORÁK, O., Inspirační zdroje kodifikací 1811–1937–2011 (na příkladu vyplňování mezer v zákoně, věci v právním smyslu a kollace doplněné o odvolání daru pro zkrácení povinného dílu). In: *Proměny soukromé-*

se v jeho osnově projevuje na řadě míst,¹⁶ v tomto případě jednoznačně zůstal věren linii rakouské tradice regálu panovníka.

Martiniho podobu převzal v zásadě i původní návrh (ur-Entwurf) ABGB, přičemž byla toliko řešena otázka, zda se vlastníkem rozumí vrchní vlastník, nebo vlastník užitek, kdy nakonec došlo k rozdělení mezi oba dva zmiňované (viz poslední věta § 399 ABGB). Přestože tedy v původním ustanovení ABGB máme rozdělení na třetiny, i jeho poslední redaktora první komentátor, F. von Zeiller, hovoří o právu k pokladu jako o nezpochybnitelném nároku státu, kdy zmiňované třetiny pro nálezce a vlastníka pozemku jsou jim předány jen ze slušnosti a z politických důvodů. Na druhou stranu tím, že byl poklad označen za věc bez pána a nikoliv za odůmrť, pozvolna se otevřela cesta k římskoprávnímu pojetí,¹⁷ které se však v ABGB prosadilo až v pol. 19. stol.

Kodifikační snahy za první republiky

V souvislosti se vznikem samostatného československého státu v r. 1918 samozřejmě vznikla snaha vytvořit nové právo. Dílem proto, že právní regulace převzatá z Rakousko-Uherska byla zastaralá nebo považovaná za poplatnou monarchii, dílem pro skutečnost právního dualismu, způsobenou recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n.

V oblasti práva občanského byly nejprve úvahy o tom, že by měl být pořízen překlad ABGB do českého jazyka, neboť přestože první překlad ABGB do češtiny byl vydán již v r. 1812 a jeho autor byl ve styku s „otcem“ ABGB Fr. von Zeilerem, neexistoval dosud žádný překlad autentický. Tato myšlenka však byla záhy opuštěna, přičemž byly zahájeny práce na vytvoření nového zákoníku. Pravdou však je, že ve své podstatě nešlo o zcela nový zákon, ale spíše jakousi „novelizaci“ ABGB, která měla odstranit jednak ustanovení zastaralá, jednak ustanovení nadbytečná, zejména výkladová.

ho práva: sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 70–87.

¹⁶ Např. zmizelo omezení falcidiánské kvarty u odkazu, nebo naopak byla zavedena pupillární substituce.

¹⁷ K tomu viz ZEILLER Fr. von, *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Zweiter Band. Erste Abtheilung, Zweite Abtheilung. [§ 285 – § 858]*. Vídeň – Geistingers Verlagshandlung, 1812, s. 182 viz též MAYER-MALY, T., Aus den rechtshistorischen Grundlagen der Regulung des Schatzfundes im österreichischen Privatrecht. In: *Festschrift Nikolaus Grass: Zum 70. Geburtstag Dargebracht Von Fachkollegen und Freunden*. Innsbruck: Universitätsverlag Wagner, 1986, s. 318 a 319–320.

Poklad v osnovách občanského zákoníku za první republiky

Původní navrhované znění právní regulace podílů u nálezů pokladu bylo obsaženo v ustanovení § 312 Osnovy 1931, jehož znění nám jej představuje opět komentář Rouček-Sedláček: „Z nalezeného pokladu polovice nabývá nálezce a druhé polovice vlastník věci, v které byl poklad nalezen. Je-li poklad nedělitelný, nabývají oba spoluvlastníci.“¹⁸ Pokud se tedy podíváme na znění tohoto paragrafu a znění příslušného paragrafu ABGB, tak je patrné, že co do použitých termínů se oba paragrafy liší jen minimálně. Jedinou podstatnou změnou je toliko absence druhé věty § 399: „Je-li vlastnictví rozděleno, připadne díl vrchnímu a díl uživatelskému vlastníku stejným dílem.“ Tato absence je však logická, neboť výše citovaná část byla poplatná feudálním vztahům, které však již v době první československé republiky byly převážně obsoletní.¹⁹

Jak je však uvedeno, text Osnovy, ze kterého autoři komentáře vycházeli, je textem z r. 1931. Přípravné práce na této Osnově byly vedeny v subkomitétách, přičemž o práci subkomitétu zaměřeného na věcná práva nás zpravuje M. Stieber.²⁰ Zjistíme, že ustanovení stran pokladu se oproti ABGB se začala měnit pod vlivem švýcarské právní úpravy, která mnohem více refletovala i vědecký význam nálezů. Návrh subkomitétu stanovil u věcí archeologické nebo numismatické hodnoty právo státu tyto předměty vyvlastnit za přiměřenou náhradu, na což měl stát lhůtu šesti měsíců. Referent na rozdíl od švýcarské úpravy nenavrhol automaticky vlastnické právo státu ve všech případech, ale pouze tehdy, pokud se stát rozhodne toto právo využít. Výše náhrady není nikde v textu návrhu zákona, ani v jeho zdůvodnění řešena, je pouze řečeno, že musí být „slušná“, aby nálezce motivovala k jejímu odevzdání, „...aby se takto nalezené věci neroztrácely, kdyby nebyla poskytnuta náhrada žádá.“²¹ Bylo pouze stanoveno, že náhrada nesmí převyšovat hodnotu věci (viz odst. 2 navrhovaného znění paragrafu).²²

¹⁸ ROUČEK, Fr., SEDLÁČEK, J., *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 404.

¹⁹ K tomu blíže: HORÁK, O., Tzv. dělení vlastnictví v 19. a 20. století. (K proměně chápání tradičního pojmu v domácí právní vědě.) In: *Dny práva – 2010 – Days of Law.* Brno: MÚ, 2010, s. 1513–1523. /CD-ROM a internet/.

²⁰ STIEBER, M. (referent), *Věcné právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákonka pro Československou republiku.* Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1923.

²¹ STIEBER, M. (referent), *Věcné právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákonka pro Československou republiku.* Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1923, s. 86.

²² STIEBER, M. (referent), *Věcné právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákonka pro Československou republiku.* Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1923, s. 26.

Finální verze ustanovení Osnovy 1937, jak byla vydána ve sněmovním tisku 844²³ v ustanovení § 170, však zněla: „Z nalezeného pokladu třetiny nabývá nálezce, třetiny vlastník věci, v které byl poklad nalezen, třetiny stát. Je-li poklad nedělitelný, nabývají všichni spoluvlastníci.“ Znění ustanovení § 170 tedy odpovídá de facto původnímu znění rakouského ABGB. Jedna otázka je právní úprava a otázka druhá je důvod dané právní úpravy. Důvody pro třetinové dělení nálezů pokladu v ABGB již byly výše uvedeny. Důvody pro stejný poměr dělení, které uvádí Osnova 1937, jsou však jiné a je třeba je chápat ve vztahu s § 169, tedy ve vztahu k definici pokladu: „Poklad je drahocenná věc, o které lze se domnívat, že již dlouho byla skryta a že nikomu nenáleží. Za drahocennou věc je považovati také každý výtvar, který má hodnotu vědeckou nebo uměleckou. Nález ohlásí nálezce příslušnému úřadu.“ Pokud se podíváme na ABGB a jeho definici,²⁴ která v zásadě vychází z definice Paulovy,²⁵ tak zde dochází k jistému posunu. Nehodlám se zde věnovat konkrétnímu rozboru těchto definic, který je ostatně proveden jak v komentáři Rouček-Sedláček, tak i v literatuře již výše uvedené.²⁶ Soustředíme se pouze na termín „pecuniae“ v definici Paulově a „peníze, šperku, nebo jiných drahocennostech“ v ABGB. Rozhodujícím kritériem pokladu dle těchto definic je „cennost“, která spočívá v hodnotě založené na drahých kovech. V případě ABGB je to zcela jasné, v případě termínu „pecuniae“ je to poněkud složitější. Tento termín je v obecné podobě znám jako výraz pro „peníze“,²⁷ pravdou však je, že jeho rozsah je mnohem širší. Historicky vychází

²³ Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Praha: Státní tiskárna, 1937.

²⁴ § 399 ABGB: „Záleží-li odhalené věci v penězích, šperku, nebo jiných drahocennostech, které tak dlouho v úkrytu ležely, že jejich dřívějšího vlastníka nelze se dovědět, pak služí poklad. Nález pokladu budiž vrchností oznámen zemské správě.“

²⁵ D 41.1.31.1 Paulus 31 ad ed.:

Thensaurus est vetus quaedam depositio pecuniae, cuius non exstat memoria, ut iam dominum non habeat: sic enim fit eius qui invenerit, quod non alterius sit. alioquin si quis aliquid vel lucri causa vel metus vel custodiae condiderit sub terra, non est thensaurus: cuius etiam furtum fit.

Překlad P. Dostálík: „Poklad je stará úschova peněz, u nichž neexistuje povědomí o tom, komu patří. Proto poklad patří tomu, kdo jej našel, protože nepatří nikomu jinému. Ale jinak je tomu v případě, že někdo něco uložil pod zem buď z důvodu strachu, nebo za účelem zisku, pak se nejedná o poklad a ten, kdo jej vezme, spáchá krádež.“ viz DOSTÁLÍK, P., *Texty ke studiu římského práva soukromého.* Plzeň, Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-150-2, s. 53.

²⁶ ROUČEK, Fr., SEDLÁČEK, J., *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. 2. díl.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 405–406.

²⁷ Viz PRAŽÁK, J. M. a kol., *Latinsko-český slovník k potřebě gymnasií a reálných gymnasií.* 8. nezměněné vydání. Praha: Československá grafická unie a.s., 1936, s. 897.

z termínu „*pecus*“ – tedy dobytek.²⁸ Je jasné, že ve společnosti agrární, fungující na naturální směně byl dobytek, vedle pozemku a otroků tou nejcennější věcí. Přes tyto souvislosti však můžeme předpokládat, že v době Paulově již tento výraz rozhodně znamená peníze. Mohli bychom ho však chápat i ve smyslu ustanovení ABGB, neboť hodnota peněz v antice vycházela v zásadě z hodnoty drahého kovu, z něhož byly peníze vyhotoveny.

Druhá věta ustanovení § 169 Osnovy 1937 však význam „drahocennosti“, který je v tomto paragrafu zmíněn ve větě první, posouvá poněkud jiným směrem, nežli římskoprávní tradice velí: „*Za drahou věc je považovati také každý výtvar, který má hodnotu vědeckou nebo uměleckou.*“ Je tedy zřejmé, že hodnotnost není dána drahým kovem, jako spíše významem věci. Původní pojetí pokladu se tímto posouvá zcela do jiných rozměrů, jelikož takto poklady jsou obecně i archeologické nálezy, přestože nespočívají v drahých kovech např. kosterní pozůstatky, případně jiné pozůstatky lidské činnosti (nádoby, nástroje atp...), neboť z hlediska vědy mají bezesporu hodnotu historickou. Tento posun naznačuje i ustanovení § 172 Osnovy 1937: „*Ustanovení o pokladu platí přiměřeně o přírodninách, které mají vědeckou hodnotu.*“ V zásadě tato ustanovení jsou převzata již z Osnovy 1931.

Inspiračním zdrojem této úpravy byl Švýcarský občanský zákoník, který v případě, že drahou věc měla vědeckou hodnotu, přikl. vlastnictví státu.²⁹ Inspirace švýcarským právem v příslušném subkomitétu však nebyla úplná. Zatímco švýcarské právo preferovalo vlastnictví státu, subkomitét u věcí archeologických a numismatických stanovil státu právo požadavců, ovšem omezené šesti měsíci, po tu dobu byla i omezena dispozice s těmito předměty. Subkomitét přikázal vlastnické právo státu toliko u přírodnin a starožitností značné vědecké hodnoty. V přípravách definitivní podoby zákona však superrevizní komise toto stanovisko opustila.

Důvod byl poměrně prostý – přílišná složitost. Druhým důvodem byla skutečnost, že v téže době probíhaly práce na zákoně, který by upravoval poměry památkové péče a superrevizní komise tak zkonstatovala, že problematika zde řešená je právě spíše otázkou péče památkové, než práva občanského. Tyto důvody tak vedly zákonodárce k tomu, aby byl Osnovou 1937 v zásadě restituován stav, který platil v ABGB před rokem 1846.

²⁸ I výraz dobytek je pozdější, původně šlo toliko o ovci a na domácí dobytčata obecně bylo vztaženo až později. viz příslušné heslo v PRAŽÁK, J. M. a kol., *Latinsko-český slovník k potřebě gymnasií a reálných gymnasií*. 8. nezměněné vydání. Praha: Československá grafická unie a.s., 1936, s. 897.

²⁹ Důvodová zpráva k hlavě 7 (§§ 156 až 173) *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*. Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 267. Inspirací byl čl. 724 švýcarského zákoníku (ZGB).

Jestliže však v původním znění přiznávalo státu nárok na třetinu jako ve své podstatě dědictví panovnického regálu, nyní byl důvod jiný, šlo o zájem státu garantovat zachování kulturního dědictví. O smysluplnosti speciální úpravy institutu nálezu pokladu v době první republiky zjevně panovaly určité pochybnosti. Již na počátku byla vedena diskuse, zda tento institut má být v chystané kodifikaci ponechán, či naopak zda jej zcela nevynechat. A přestože nakonec bylo rozhodnuto o jeho ponechání, autoři důvodové zprávy k sněmovnímu tisku 844 (Osnova 1937) se o jeho smyslu vyjadřují poměrně jasně: „*Navrhovaná ustanovení o nálezu pokladu pozbudou valně na praktické ceně, až připravovaný zákon podrobně upraví právní poměry památek;...*“³⁰ Proč při vědomí této skutečnosti zákonodárci nevyužili raději cestu přesunout poklad do přechodných ustanovení? Odpovědí je druhá část věty „... *bez významu však nebudou ani pak, neboť všechny věci, na které se mohou vztahovati §§ 169 až 172, nebudou památkami.*“³¹ Je však otázkou, jestli nemohla být důvodem této právní úpravy i obava, zda a kdy vůbec bude daný památkový zákon přijat, nebo nabude-li vůbec účinnosti.³² Dnes již víme, že se tak nestalo a ostatně ani Osnova nikdy nebyla přijata. Přesto se však stala významným inspiračním zdrojem zákona č. 89/2012 Sb. Avšak vývoj návrhu občanského zákoníku neustal pouze Osnovou 1937, neboť tento návrh procházel ve společném subkomitétu zřízeném ústavněprávními výbory obou sněmoven četnými připomínkami a legislativní proces pak po určitou dobu pokračoval i v samostatném Slovenském státu. A je třeba říci, že během tohoto projednávání se změnila i podoba ustanovení řešících vlastnické právo k pokladu. Dle tohoto návrhu ustanovení § 170 přisuzovalo státu vlastnictví celého pokladu a nálezce s vlastníkem pozemku měli toliko nárok na třetinu obecné ceny pokladu. Ustanovení připouštělo i situaci, že by stát na tyto osoby jejich díl převedl, ale vyplacení obecné ceny mělo být jednoznačně preferovaným postupem.³³

³⁰ Důvodová zpráva k hlavě 7 (§§ 156 až 173) *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*. Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 267.

³¹ Tamtéž.

³² Snahy o vytvoření zákona upravujícího památkovou péči se objevují rovněž od samotného počátku republiky a podobně jako osud občanského práva došlo k jejich zastavení vlivem událostí r. 1938. Za informace o tomto návrhu a jeho osudu děkuji E. Kebrlové.

³³ LUBY, Š., Československý občanský zákoník a slovenské súkromné právo. *Právny obzor*, 1947, č. 4–5, s. 98. (návrh ve slovenském znění včetně připomínek slovenských komisí byl zveřejněn prof. Lubym v *Právnom obzore* v letech 1947–48 a v roce 1947 také samostatně, vydávání v *Právnom obzore* však bylo ukončeno u § 1245.). Za tento poznatek děkuji O. Horákovu.

Český epilog

To, o čem se v případě chystané kodifikace za první republiky vedly diskuse, zcela jednoznačně vyřešil únor 1948. Preference společného vlastnictví nepřála v žádném případě nález pokladu, jako způsobu nabytí vlastnického práva a ve středním občanském zákoníku (zákon č. 141/1950 Sb. – dále jen SOZ) tak termín poklad zcela zmizel, skryt v rámci ustanovení o věcech nalezených a skrytých (§§ 120 až 123 SOZ), přičemž ustanovení § 123 nejbližší směřovalo k pokladu.³⁴ Pověstný hřebíček do rakve pak zasadil zákon o kulturních památkách, který byl přijat a publikován pod č. 22/1958 Sb. Sledovanou problematiku řešila zejména ustanovení §§ 16 a 17, která se týkala problematiky náhodných archeologických nálezů a majetkových poměrů k nim. Právě v těchto předpisech se poprvé objevuje oněch 10 % hodnoty nalezené věci, a právě zde v ustanovení § 17 odst. 2 zákona č. 22/1958 Sb. je také poprvé³⁵ řečeno, že u nálezů z drahých surovin a kovů se cena počíná nikoliv z hodnoty muzejní, nýbrž z hodnoty kovu.³⁶ Na tomto stanovisku nezměnil v zásadě nic ani zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, který přes řadu novel platí dodnes.³⁷ Změnu nepřinesl „kupo-divu“ ani občanský zákoník č. 40/1964 Sb., a to ani po novelách v devadesátých a následujících letech. Konečně pohled na ustanovení NOZ nám naznačuje, že tímto zákonem se v otázce pokladu nenavazuje na tradici kontinentální Evropy vtisknutou do občanských zákoníků právem římským, nýbrž že pouze dochází k dotazení myšlenky již naznačené a diskutované při kodifikačních snahách za první republiky. Převládá názor, že problematika nálezů pokladu je spíše záležitostí péče

³⁴ § 123 zákona č. 141/1950 Sb.: „*Nebrání-li tomu zvláštní předpis, platí ustanovení o nálezů věci ztracené také pro nález věci zakopaných, zazděných nebo jinak skrytých, o nichž není známo, čím jsou.*“

³⁵ Zde se autor dopouští určité nepřesnosti. Toto bylo zavedeno již dříve a to vládním nařízením č. 274/1941, o archeologických památkách. V tomto protektorátním předpisu však náleží tato částka pouze tehdy, když jde o výkopy prováděné archeologickým ústavem ve smyslu ustanovení § 5 nařízení, tedy nikoliv jako nálezné, neboť o náhodných nálezích platilo nadále ustanovení ABGB (§ 7 odst. 2 nařízení).

³⁶ § 17 odst. 2 zákona č. 22/1958 Sb.: „*Nálezci archeologické památky z drahého kovu nebo jiných cenných surovin přízná výkonný orgán okresního národního výboru odměnu až do výše běžné ceny hmoty, z níž byla nalezená památka zhotovena. V ostatních případech přízná výkonný orgán okresního národního výboru nálezci nálezné ve výši 10 % musejní ceny nálezů; nálezné může přiměřeně snížit, kdyby plně nálezné bylo nepřiměřeným ziskem.*“

³⁷ Změnu přinesl pouze v tom, že oněch 10 % vztáhl i na předměty z drahých kovů, tedy teoreticky snížil odměnu, neboť předchozí předpis počítal s náhradou plné hodnoty drahého kovu. Na druhou stranu zákon č. 22/1958 Sb. obsahoval dovětek o snížení, pokud by šlo o nepřiměřený zisk, což mohlo národním výborům dát široké pole výkladu.

památkové, a tak ani v novém právu občanském již pro institut nálezů pokladu není místo.³⁸

Rakouský epilog

Na samotný závěr se pro úplnost sluší dodat, že i právo rakouské opustilo římskoprávní regulaci, aby se vrátilo k právnímu stavu původního ABGB z r. 1811, a to v roce 1999.³⁹ Zajímavé však není pouze to, že k této změně došlo a že k ní došlo prakticky až dvě stě let po nabytí účinnosti zákona. Tento návrat k třetinovému podílu státu však nebyl vyvolán skutečností, že by se v rakouském právu začalo více hledět na památkovou péči. Svě nám napoví název zákona, který tuto novelu přinesl: *Erster Bundesrechtsbereinigungsgesetz*⁴⁰ (zákon z 19. 8. 1999, č. 191 BGBl). K 31. prosinci 1999 tímto předpisem pozbyly platnosti předpisy, které stály na úrovni zákonů nebo nařízení, nicméně před 1. lednem 1946 byly pouze vyhlášeny (§ 1 tohoto zákona). Výjimka byla udělena toliko předpisům, které byly uvedeny v příloze zmiňovaného zákona. Zde však dvorský dekret z r. 1846 chyběl.

V r. 2002 se však rakouské právo vrátilo k římskému pojetí novelou provedenou tentokrát zákonem ze dne 16. 7. 2002 č. 104 BGBl., který byl novelou policejního zákona (*Sicherheitspolizeigesetz-Novelle*).⁴¹ Článek IV. této novely se týká změn v ABGB a 3. bod uvádí toliko stručně: „§ 399 hat zu lauten: „§ 399. *Von einem Schatz erhalten der Finder und der Eigentümer des Grundes je die Hälfte.*“ Pro nás tato marginálie může být poučná spíše v tom smyslu, že nejen naši zákonodárci dělají chyby a používají skrytých novelizací.

³⁸ Na to, co dříve bylo řešeno jako nález pokladu dnes myslí toliko ustanovení § 1064 odst. 2. zákona č. 89/2012 Sb.: „*Neříká-li se v předpisu, že se jedná o nález věci ztracené, jedná se o nález věci nalezené v pozemku, kdo z nich si věc ponechá a vyplatí druhému polovinu ceny věci...*“

³⁹ K tomu podrobněji MAYER-MALY, T. Die Zukunft der Schätze. *JuristischeBlätter*, 8/2000, s. 535–536.

⁴⁰ Zákon by šel přeložit jako „první očištění spolkový zákon.“ Předpis je dostupný z: http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1999_191_1/1999_191_1.pdf, důvodová zpráva pak z: http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XX/ME/ME_00349/index.shtml

⁴¹ Zákon je dostupný z: http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/2002_104_1/2002_104_1.pdf. Důvodová zpráva je dostupná z: http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXI/ME/ME_00312/index.shtml, nicméně k ustanovením týkajícím se pokladu se nijak nevyjadřuje.

Závěrem

Cílem tohoto textu bylo poukázat, jak se v období 18. až 20. stol. měnil na našem území náhled na to, kdo by měl získat vlastnické právo k pokladu. Jde o období, kdy soupeří o vlastnické právo stát a jedinec – konflikt zájmu veřejného a soukromého. Je to období, kdy se mění i samotné chápání pokladu a zejména otázka, v čem vlastně spočívá ona cennost pokladu. Příspěvek ukazuje, že ačkoliv se Osnova 1937 prakticky vrací k původnímu znění ABGB, motivy jsou zcela odlišné, než tomu bylo u ABGB. Konečně zde vidíme, že cesta k „zániku“ nálezů pokladu, jako samostatného institutu našeho občanského práva nepočíná až v roce 1948, ale její první stopy můžeme hledat již v subkomitétách připravujících podobu Osnovy 1931, tedy již ve dvacátých letech 20. stol.

Summary

The text presents changes of legal regulation of treasure ownership. Whereas the enacted text of ABGB (Austrian Civil Code 1811) divided the treasure in thirds (one of them belonged to the state), since 1846 was the whole treasure divided between the finder and the owner of land (each received one half). This division was taken over in the first draft (1931) of Czechoslovak Civil Code. However, the second draft (1937) reintroduced the division in thirds, but the purpose was different – protection of archaeological discoveries. The value of the discoveries was already not only the value of metal or artistic work, but they served as a source of scientific testimony of life in the period.